

Kommunikation und Sprache: Semantische, pragmatische, psychologische Aspekte und das Beispiel der Kommunikation in der Schule

Einheit 1: Semiotik

Eleni Butulussi (Prof. für Angewandte Linguistik)

Abteilung für deutsche Sprache und Philologie

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Semiotik

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Semiotik
2. Das Zeichen
3. Die Funktion des Zeichens
4. Das Zeichenmodell von Saussure
5. Das semiotische Dreieck
6. Verbale und nicht verbale Zeichen
7. Die Körpersprache
8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme
  - 8.1 Bilderschrift
  - 8.2 Sprache und Bilder in den Massenmedien
  - 8.3 Fotos als bildende Kunst
  - 8.4 Sprache und soziale Semiotik
9. Literatur

Σκοποί ενότητας

- Στόχος του σεμιναρίου είναι να προσεγγίσει διεπιστημονικά το σύνθετο φαινόμενο της (γλωσσικής) επικοινωνίας.
- Στην πρώτη ενότητα ερχόμαστε αρχικά σε επαφή με πολύ βασικά στοιχεία της επικοινωνίας μέσω της επιστήμης της σημειωτικής (βλ. ιστορία, εκπρόσωποι, βασικές έννοιες, π.χ. (γλωσσικό) σημείο).
- Στη συνέχεια περνούμε σε πιο σύνθετα ζητήματα κατανόησης και ερμηνείας των σημείων σε σχέση με τα (γλωσσικά, κοινωνικά κ.ά.) συμφραζόμενα κατά την επικοινωνία (βλ. γλωσσικά – μη γλωσσικά σημεία – γλώσσα του σώματος).
- Τα ερωτήματα που μας απασχολούν σε όλη τη διάρκεια του σεμιναρίου είναι τα εξής: Πώς γίνονται κατανοητά και ερμηνεύονται τα σημεία; Ποια είναι η σχέση των (γλωσσικών) σημείων με την πραγματικότητα; Την αντανακλούν ή την κατασκευάζουν;
- Παραδείγματα α) από τα πρώτα στάδια της γραφής, β) από τη χρήση φωτογραφιών στα ΜΜΕ και γ) από την τέχνη της φωτογραφίας μας βοηθούν σε μια πρώτη προσέγγιση των ερωτημάτων αυτών.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Semiotik

1. Semiotik (1/4)

- Semiotik – Semiologie – Zeichenlehre
- Der Begriff Semiotik geht auf ARISTOTELES zurück. Ihr Name ist vom griechischen Wort *semeion* (=Zeichen) abgeleitet.

(Linke u.a. 2004: 14)

1. Semiotik (2/4)

- **ALLGEMEINE SEMIOTIK**
  - Amerikanische Philosophen:
    - **Ch. S. PEIRCE (1839-1914)**
    - **Ch. W. MORRIS (1903-1979)**
  - Der Genfer Sprachwissenschaftler
Ferdinand de Saussure (1857-1913)

1. Semiotik (3/4)

- **POSTSTRUKTURALISMUS**

- Jacques Lacan (1901-1981)
- Roland Barthes (1915-1980)
- Michel Foucault (1926-1984)
- Jacques Derrida (1930-2004)

- **KULTURSEMIOTIK**

- Umberto Eco (1932-2016)

1. Semiotik (4/4)

- “Semiotik: Disziplin, die sich mit den Zeichen im Allgemeinen beschäftigt. Ausgehend von de Saussure und Peirce haben sich innerhalb der Semiotik verschiedene Richtungen wie die Historische Diskursanalyse (Focault) und die Kultursemiotik (Eco) entwickelt. Ihre sehr weit gefasste, grundlegende Gemeinsamkeit besteht darin, dass sie sich – auf unterschiedlichen Ebenen – mit Sprache bzw. allgemeiner mit kulturellen Prozessen unter dem Gesichtspunkt ihrer Zeichenhaftigkeit beschäftigen.”

(Busch 2008: 34)

2. Das Zeichen (1/2)

- Zeichen = Σημείο
- Kommunikation ist ohne Zeichen nicht möglich.
- Σημείον: «σήμα ... σημάδι δια του οποίου γνωρίζεται τι (...)»
- (Lidell / Scott 1997: Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης)

2. Das Zeichen (2/2)

- Die natürlichen Sprachen sind die umfassendsten Zeichensysteme.

Sprachliche Zeichen	Nicht sprachliche Zeichen
Wörter Phrasen Sätze Texte Diskurse	✓ der Signalpfeif eines Pfadfinders ✓ die hohe Temperatur einer kranken Person ✓ Verkehrstafeln etc.

3. Die Funktion von Zeichen (1/2)

- Diese Zeichen scheinen alle in einer *speziellen Beziehung zu etwas anderem* zu stehen.
  - Sie können etwas *repräsentieren* oder *anzeigen*.
  - Zeichen haben eine **Stellverteter-Funktion**.
  - *aliquid stat pro aliquo (etwas steht für etwas)*
  - Eine **Form** steht für eine **Bedeutung**
- (Linke u.a. 2004: 17, 18)

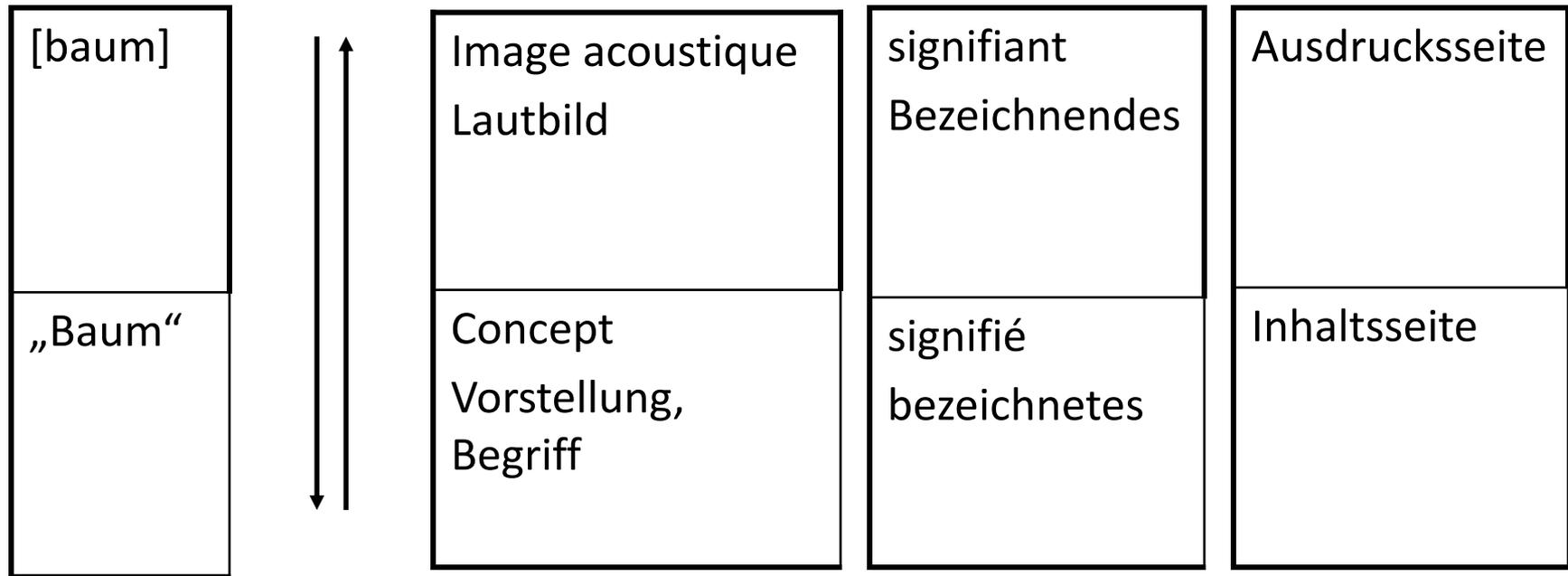

3. Die Funktion von Zeichen (2/2)

- Zeichen können einem Zeichenbenutzer *etwas präsent machen, ohne selbst dieses etwas zu sein*. Dadurch erhalten sie einen außerordentlichen ***praktischen Wert***.
- Zeichen machen im höchstentwickeltesten Zeichensystem der menschlichen Sprache **die ganze Welt verfügbar**.

4. Das Zeichenmodell von Saussure (1/6)

Schema 1: Die zwei Seiten des sprachlichen Zeichens nach Saussure (1967)

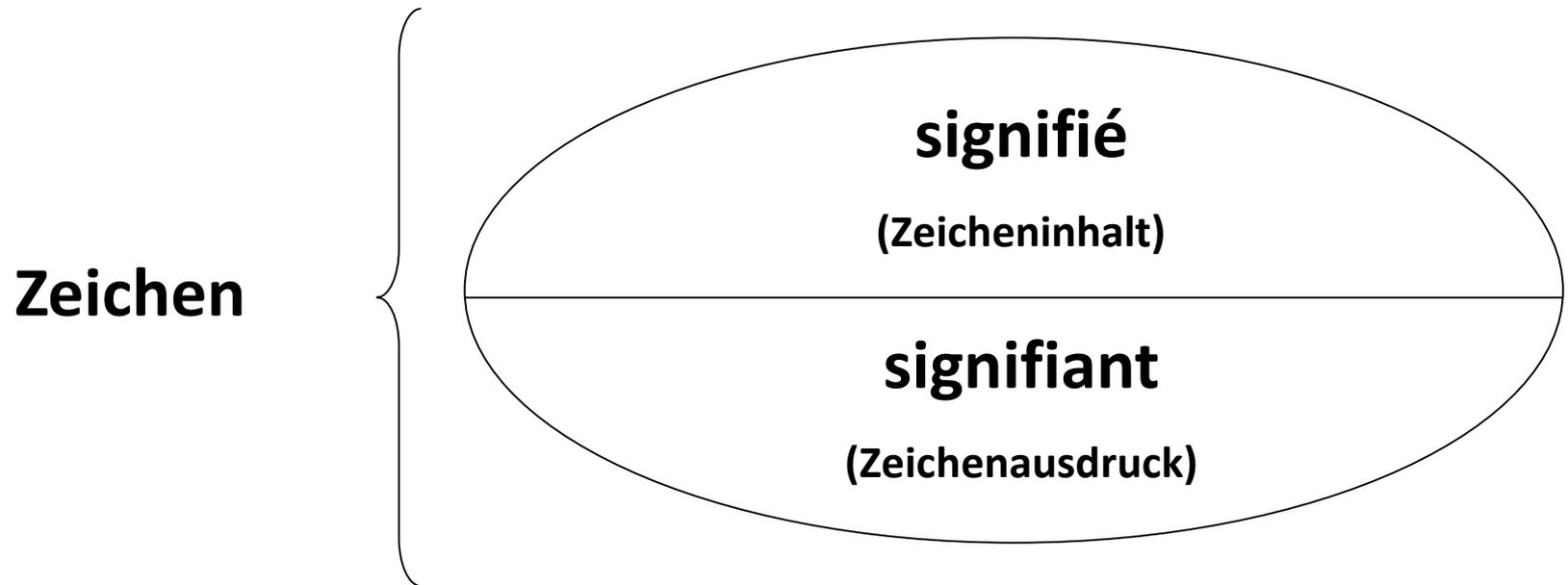
4. Das Zeichenmodell von Saussure (2/6)

- Das sprachliche Zeichen ist eine Einheit von sprachlichem Ausdruck und sprachlichem Inhalt.
- In Sprachen mit alphabetischen Schriftsystemen gibt es zwei Ausdrucksseiten des Zeichens: eine Lautfolge (Lautbild) und eine Buchstabenfolge (Schriftbild).

4. Das Zeichenmodell von Saussure (3/6)

- Erst die Verbindung beider Seiten konstituiert das Zeichen als Ganzes.

4. Das Zeichenmodell von Saussure (4/6)

- Es kann sein, dass eine Buchstabenfolge keinen Teil eines Zeichens darstellt.
- Wenn **mit der Form** „trolpig „ ein Konzept oder **eine Bedeutung verbunden wird**, kann „trolpig „ als Zeichen gelten bzw. in der Kommunikation als Zeichen fungieren.
- Diese Entscheidung kann man nur im Rahmen einer bestimmten Sprache treffen.

4. Das Zeichenmodell von Saussure (5/6)

- *Troplig* ist ein mögliches Wort der deutschen Sprache, aber kein aktuelles Wort. Es ist ein **Pseudowort**.
- *Troplig* ist ein unmögliches Wort der griechischen Sprache.
- Ein unmögliches Wort der deutschen Sprache ist z.B. die Lautfolge *fpoklt*.

(Meinschäfer 2003: 22)

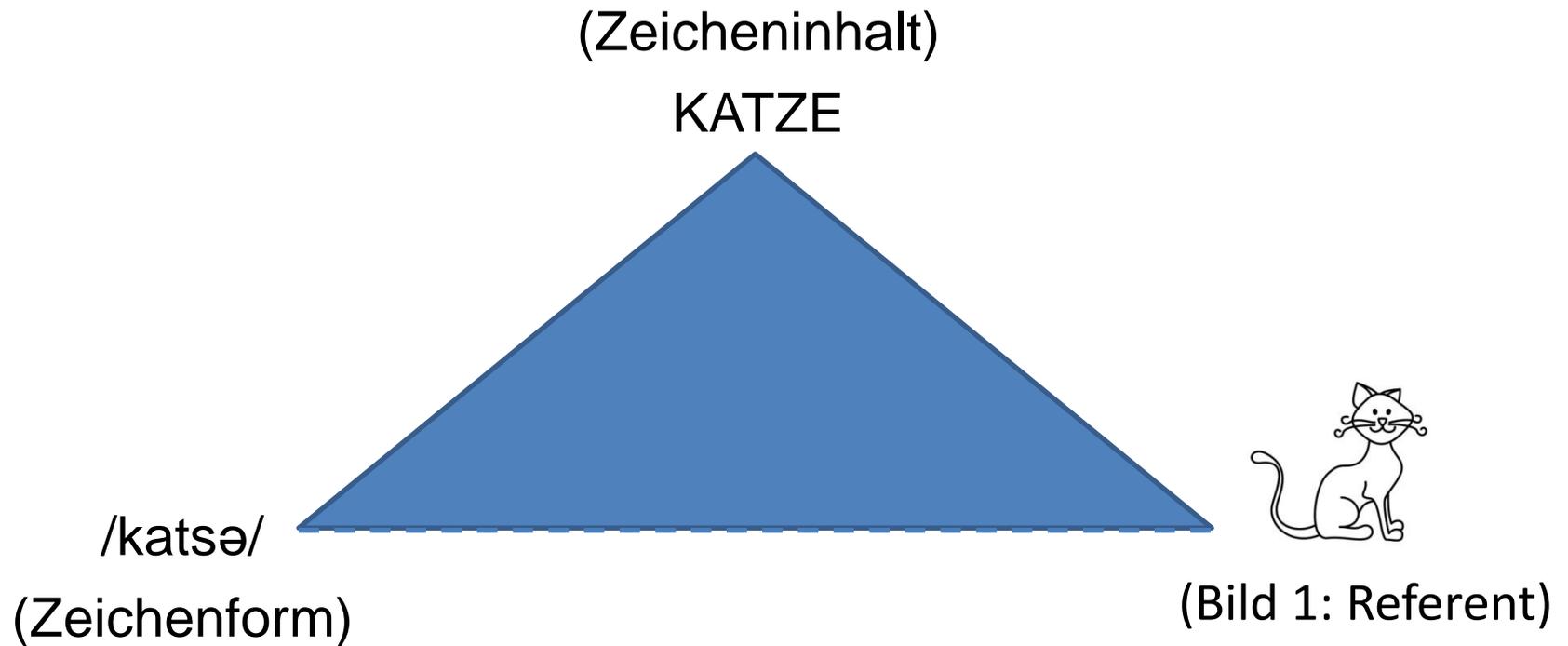
4. Das Zeichenmodell von Saussure (6/6)

- Alternativbegriffe:

<u>signifié</u>	<u>signifiant</u>
Bezeichnetes (σημαινόμενο)	Bezeichnendes (σημαίνον)
Zeicheninhalt (περιεχόμενο του σημείου)	Zeichenausdruck (μορφή του σημείου)
Inhaltsseite	Ausdrucksseite
Bedeutung (σημασία)	Bezeichnung
Vorstellung (νόημα)	Lautbild (ακουστική μορφή)
	Schriftbild (γραπτή μορφή)
Concept (έννοια)	image acoustique
Signifikat	Signifikant
Inhalt	Form (Lautform, Schriftform)
Begriff	
Sinn	

5. Das semiotische Dreieck

Schema 2: Das Semiotische Dreieck nach Ogden/Richards
(1923)

6. Verbale und nicht verbale Zeichen (1/2)

- In der Kommunikation spielen verbale Zeichen (Wörter, Phrasen, Sätze, Texte) eine besondere Rolle
- Kommunikation ist aber auch anhand von **nicht verbalen** Zeichen möglich
- Es gibt zwei Gruppen **nicht verbaler Zeichen**:
  1. paraverbale Zeichen
  2. nonverbale Zeichen

6. Verbale und nicht verbale Zeichen (2/2)

1. Paraverbale Zeichen

- sie manifestieren sich im sprachlichen Ausdruck
- Beispiele: stimmliche Qualitäten, Handschrift, Präsentation des Textes, Papierqualität

2. Nonverbale Zeichen

- sie existieren unabhängig von Sprache
- Beispiele: Gestik, Mimik, Blickkontakt, Körperhaltung, Kleidung, Frisur
- Kommunikation kann allein aufgrund solcher nonverbaler Zeichen zustande kommen.
- Mündliche sprachliche Kommunikation wird durch sie begleitet. (vgl. Linke u.a 2004: 24)

7. Die Körpersprache (1/4)

Η γλώσσα του σώματος είναι συχνά χρήσιμο όπλο για τους πολιτικούς. Πρώτος διδάξας, λένε οι ειδικοί, ο μακαρίτης Ανδρέας Παπανδρέου, οι κινήσεις του οποίου «μάγευαν τα πλήθη». Ζητήσαμε από τον κ. Πέτρο Ρούση, ειδικευμένο στο θέμα επιστήμονα, να σχολιάσει τη γλώσσα του σώματος γνωστών πολιτικών. Ιδού τι λέει για ορισμένους από αυτούς:

Κώστας Σημίτης: παρατηρείται βελτίωση σε σχέση με τον προσεκλογικό του αγώνα. Επαθε να να συνδυάζει ένταση λόγου και σώματος – τις εκφράσεις του προσώπου και την ανόψωση των χεριών του.

Κώστας Καραμανλής: είναι ακόμη πολύ μαγκομένος και μαζεμένος. Προφανώς δεν του έχει πει κανείς ότι ο τρόπος που κουνάει το χέρι του πάνω κάτω δεν είναι ο πλέον ενδεδειγμένος.

Θεόδωρος Πάγκαλος: επικοινωνιακός, πληθωρικός αλλά συγχρόνως ανεπίτρεπτα αποκαλυπτικός. Όταν νευριάζει ή στριμώχνεται κοκκινίζει.

Δημήτρης Αβραμόπουλος: επικοινωνιακά πολύ καλός. Μυρίζει εκπαίδευση (τουλάχιστον είναι καλός μαθητής).

- Viele Disziplinen beschäftigen sich mit der so genannten **Körpersprache**.

Bild 2: Körpersprache in der Politik

7. Die Körpersprache (2/4)

- Welche Bedeutung kann der Akt des *Spuckens* im griechischen und im deutschen Kulturraum haben?
- Beispiel:
  - *Hans spuckte auf ihn.*
  - *Maria spuckte auf sein Geld.*
- (salopp) *jmdn., etw. voller Verachtung ablehnen, zurückweisen.*

7. Die Körpersprache (3/4)

ΤΗΝ περασμένη εβδομάδα, η πρώην υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, **Μαντλίν Ολμπράιτ** βρέθηκε στην Οξφόρδη για να υπογράψει αντίτυπα του βιβλίου της που κυκλοφόρησε πρόσφατα. Εξω από το βιβλιοπωλείο μία ομάδα 100 περίπου διαδηλωτών την

εμφανής. «**Ι**ο να φτύνεις κάποιον, ιδίως στο πρόσωπο, θεωρείται μια από τις πιο βίαιες επιθετικές πράξεις που μπορεί να υπάρξουν. Συνδυάζει και το στοιχείο της επαφής, αφού τον χτυπάς με το σάλιο σου και εκείνο της προσβολής, γιατί το “φτου”, ως θόρυβος, ως έκφραση και ως κίνηση, εμπεριέχει σαφέστατα το νόημα της απαξίωσης», δήλωσε στην «Γκάροντιαν» ο κ. **Ρος Κούμπερ**, λέκτορας στο Πανεπιστήμιο του Πλύμουθ, ασχολούμενος χρόνια τώρα με «την κοινωνιολογία του φτυσίματος»!

αποδοκιμάζουν, πετώντας της άσχημες βρισιές, ακόμα και για αγαπημένα μέλη της οικογένειάς της. Ατάραχη η κ. **Ολμπράιτ** πέρασε δίπλα τους χαμογελώντας. Όταν, όμως, λίγο αργότερα, ένας κατάφερα να την πλησιάσει και να τη φτύσει στο πρόσωπο, τότε η ενόχλησή της ήταν πολύ πολύ

- Κάποιος έφτυσε στο πρόσωπο τη Μαντλίν Ολμπράιτ.
- Πώς αντιδρά η υπουργός;
- Ποιά επιστήμη διερευνά τα ζητήματα αυτά;

Bild 3: Spucken und Politik (aus der Zeitung *Ελευθεροτυπία*, 09.11.2003)

7. Die Körpersprache (4/4)

- Die nonverbale Kommunikation ist sehr wichtig.
- „Auch wenn man nichts sagt, spricht man Bände. Denn der Körper sendet immer Signale darüber aus, was man gerade denkt oder fühlt. Blicke, Mimik, Gesten, Bewegung, Haltung und Spannung des Körpers, aber auch Tonlage der Stimme und Sprachstil übermitteln Informationen. Diese Signale beeinflussen uns weit mehr, als wir glauben. Experten gehen davon aus, dass **zwei Drittel der zwischenmenschlichen Kommunikation nonverbal funktionieren.**“

(aus FOCUS-SCHULE 02.12.2009: http://www.focus.de/familie/schule/mit-gesten-fesseln-schule_id_1891916.html)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (1/14)

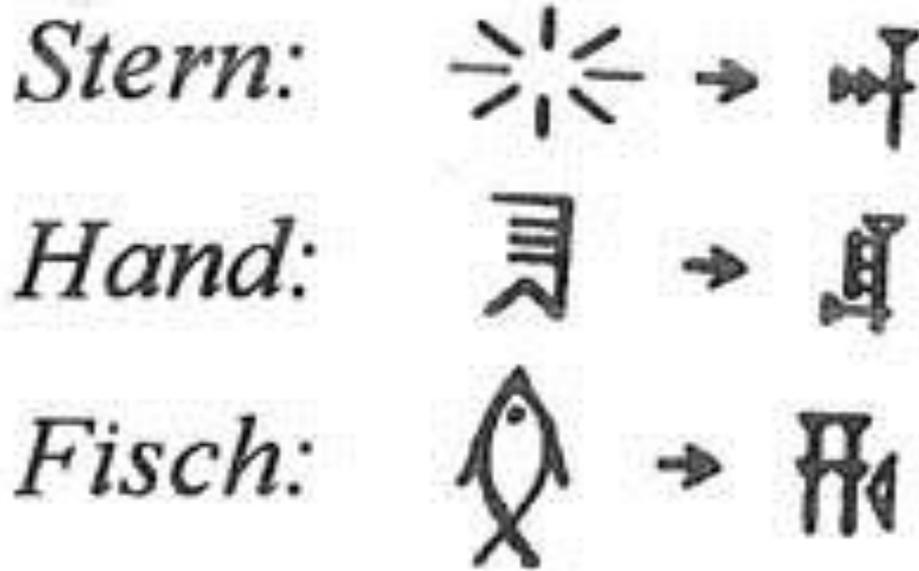

Bild 4: Vor etwa 5000 Jahren wurde die sumerische Bilderschrift erfunden, aus der sich die assyrische Keilschrift entwickelte.
(Groß 1998: 34)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

---

8.1 Bilderschrift (2/14)

- **Frage:** Welcher Wandel der Zeichenklasse wurde dabei vollzogen?
- **Antwort:** Von Ikonen zu Symbolen oder von ikonischen zu symbolischen Zeichen (von Piktogrammen zu Ideogrammen)
- (vgl. Groß 1998: 218)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (3/14)

- Die heutige Schrift hat sich aus **bildhaften Zeichen entwickelt, Piktogrammen (ikonisch)**, die mit der Zeit immer stärker stilisiert und abstrahiert wurden, bis sie kaum noch irgendeine Ähnlichkeit mit den Objekten aufwies und nur noch allgemeinen Begriffen oder Vorstellungen entsprachen, so genannten **Ideogrammen (symbolisch)** (vgl. Groß 1998: 35).
- Mit einer piktografischen Schrift war es nicht möglich, komplexe Gedankengänge zu formulieren. Ein weiterer Nachteil war die Ungenauigkeit der Schrift. Sie enthielt viele Mehrdeutigkeiten, da ein Zeichen für eine Reihe von Begriffen stand.

<https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/deutsch/artikel/bilderschrift>

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (4/14)

- Ένα παράδειγμα από το παιδικό βιβλίο:
Βαλάσης Διονύσης (1985): *Μια περιπέτεια χωρίς τέλος. Η ιστορία της γραφής και του βιβλίου.*
Κέδρος.
- Οι παρακάτω εικόνες αποτελούν ένα κινέζικο παραμύθι. Μπορείτε να σκεφτείτε σε τι αναφέρεται η κάθε εικόνα και πώς συνδέονται οι εικόνες μεταξύ τους; Μπορείτε να αφηγηθείτε το παραμύθι αυτό;

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (5/14)

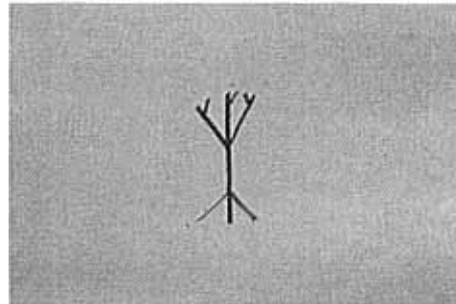
Bild 5: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (6/14)

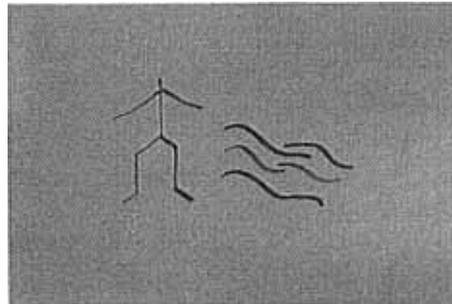
Bild 6: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (7/14)

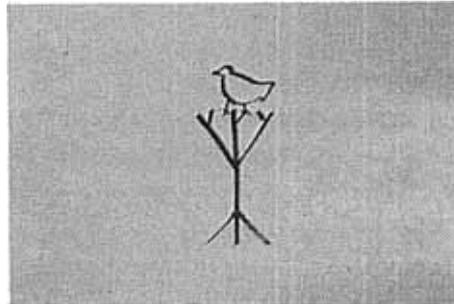
Bild 7: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (8/14)

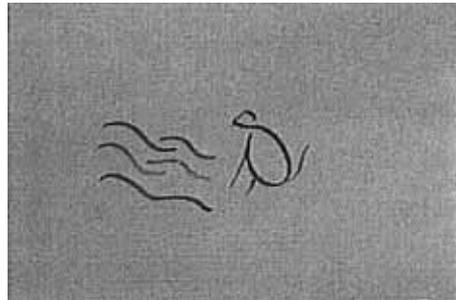
Bild 8: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (9/14)

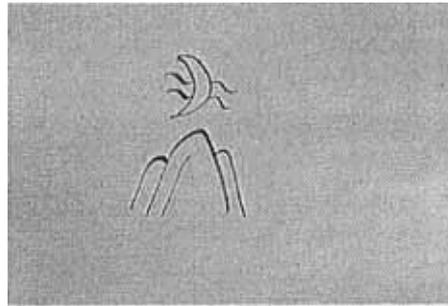
Bild 9: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (10/14)

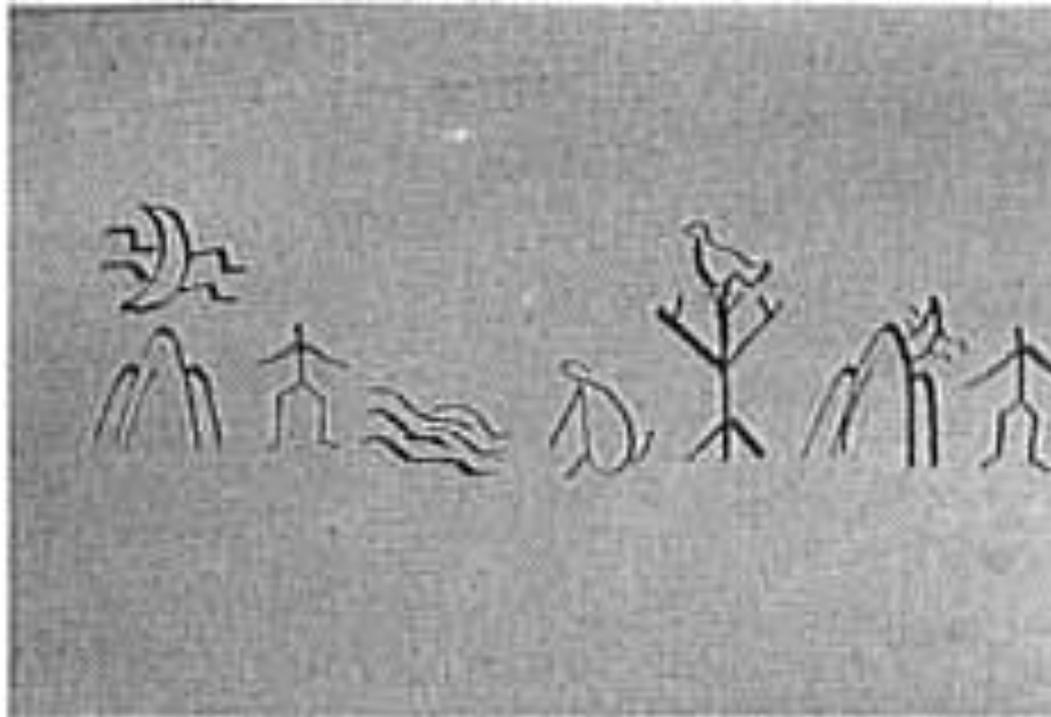
Bild 10: Σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται η εικόνα αυτή; Πώς συνδέεται με τις υπόλοιπες;

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (11/14)

Bild 11: Μπορείτε να αφηγηθείτε το παραμύθι αυτό;

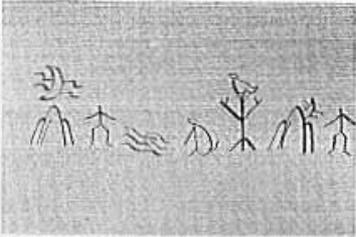
(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (12/14)

Όμως, παραμύθια θα λέγαμε.
Κάτως έτσι:

Σας άρεσε;
Δεν το καταλάβατε;
Μα γιατί; Είναι απλό.

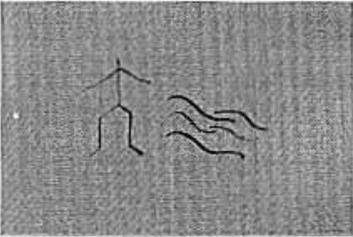
Να σας το εξηγήσω:

18

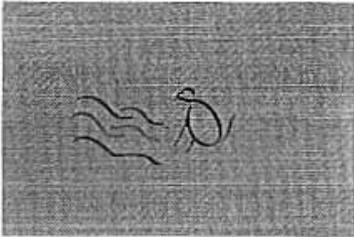
– Την ώρα που η Σελήνη βγήκε στον ουρανό και στάθηκε ακριβώς πάνω από την κορυφή του Λόφου,

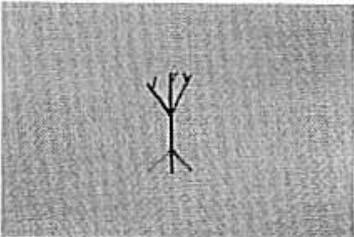
ένας Άνθρωπος ξάγωσε στο Ποτάμι και βούτηξε μέσα.

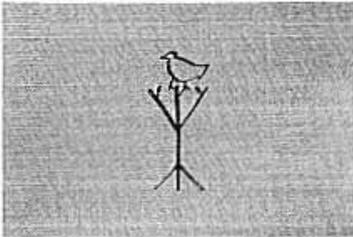
Αλλά, το ποτάμι ήταν μαγεμένο. Κι όταν έφτασε στην άλλη όχθη, ο άνθρωπος είχε γίνει Σκυλί!

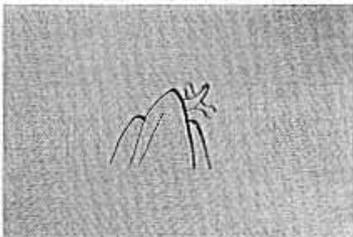
Τότε, το σκυλί που ήταν πρώτα άνθρωπος, είδε ένα Δέντρο. Ας ανεβώ πάνω, σκέφτηκε.

Σαν ανέβηκε το σκυλί που ήταν πρώτα άνθρωπος, έγινε Πουλί! Το δέντρο ήταν κι αυτό μαγεμένο...

Ύστερα, η Σελήνη κρύφτηκε πίσω από το Λόφο και τα μάγια λύθηκαν!

19

Bild 12: Το κινέζικο παραμύθι

(από Βαλάσης, 1985)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (13/14)

Η προσπάθειά μας στο μάθημα να βρούμε τι σημαίνει η κάθε εικόνα και πώς συνδέονται οι εικόνες αυτές μεταξύ τους έδειξε ότι με βάση τις εικόνες αυτές θα μπορούσαν να δημιουργηθούν πολλά διαφορετικά παραμύθια.

Οι εικόνες αυτές είναι, δηλαδή, πολύσημες και η σύνδεση μεταξύ τους μπορεί να δημιουργήσει πολλές πιθανές αφηγήσεις.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.1 Bilderschrift (14/14)

Στη σημερινή γραφή η χρήση λέξεων (ουσιαστικών, ρημάτων, συνδέσμων, επιρρημάτων κτλ.) καθορίζει με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια πώς πρέπει να καταλάβει ο δέκτης την ιστορία ενός παραμυθιού.

Βέβαια, ακόμη και με τη χρήση λέξεων δημιουργούνται προβλήματα κατανόησης και ερμηνείας.

Το θέμα αυτό θα μας απασχολήσει σε όλες τις επόμενες ενότητες (βλ. σημασιολογία, γλωσσολογική πραγματολογία, πραγματολογία της ανθρώπινης συμπεριφοράς).

Στην παρούσα ενότητα θα δούμε ακόμη δύο περιπτώσεις χρήσης και κατανόησης εικόνων:

α) στα ΜΜΕ και β) στην τέχνη της φωτογραφίας.

Με τον τρόπο αυτό αρχίζουμε τη συζήτηση γύρω από την παρακάτω άποψη: Τα (γλωσσικά) σημεία αντανακλούν / διαθλούν, αλλά και παράγουν την (κοινωνική) πραγματικότητα.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (1/6)

Ένα παράδειγμα από το βιβλίο:

Fiske John (1992): *Εισαγωγή στην επικοινωνία*.

Αθήνα: Επικοινωνία και Κουλτούρα. (34-35)

- Δεν είναι ποτέ τόσο εύκολη όσο φαίνεται η αποκωδικοποίηση φωτογραφιών αντίθετα, συχνά μπορούν να υπάρξουν πολλές ερμηνείες.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (2/6)

Bild 13: «Καθρέφτης της Πραγματικότητας;»

- Τι δείχνει η φωτογραφία;
- Είναι ένας καθρέφτης της πραγματικότητας;
- Με τι κείμενο μπορεί να συνοδευτεί, όταν δημοσιεύεται σε μια λαϊκή εφημερίδα μαζικής κυκλοφορίας, όπως η Daily Mirror; Ή τι ερμηνεία μπορεί να έχει στην εφημερίδα αυτή;

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (3/6)

- «Μια πιθανή ερμηνεία της παραπάνω φωτογραφίας είναι ότι οι αστυνομικοί είναι οι θύτες, και οι μαύροι τα θύματα. (...)»
- Συμβατικά, οι αναγνώστες της Daily Mirror θεωρούν «τους Βρετανούς αστυνομικούς 'υπερασπιστές' του νόμου και της τάξης, και όχι επιτιθέμενους. (...)»
- «Έχετε υπόψη-σας ότι η Daily Mirror είναι μια λαϊκή εφημερίδα μαζικής κυκλοφορίας και τα γραφόμενά της είναι σχετικώς προβλέψιμα.»

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (4/6)

- «Δεν βλέπουμε συχνά μια ομάδα από αστυνομικούς να επιτίθεται τόσο απροκάλυπτα σε μια καλοντυμένη νεαρά κυρία (ακόμη και αν είναι μαύρη).»
- «(...) η Daily Mirror έκρινε ότι ήταν αρκετά έντονη η δραματικότητα της φωτογραφίας για να δημοσιευθεί στην πρώτη σελίδα. Με άλλα λόγια, έπρεπε να γίνει η εικόνα πιο ταιριαστή με τη συμβατική άποψη που έχουν οι αναγνώστες της για τους αστυνομικούς.»
- Αυτό λοιπόν που έκανε ο συντάκτης ήταν να την περιβάλλει με λέξεις (Bild 14).
- Μη βιαστείτε να δείτε την επόμενη διαφάνεια. Σκεφτείτε πρώτα ποιες λέξεις μπορεί να επέλεξε ο συντάκτης.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (5/6)

Bild 14: Daily Mirror (3.3.1981)

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.2. Sprache und Bilder in den Massenmedien (6/6)

- Τώρα η εικόνα έγινε πιο ταιριαστή με τη συμβατική άποψη που έχουν οι αναγνώστες της συγκεκριμένης εφημερίδας για τους αστυνομικούς.
- Παρόμοια ζητήματα εξετάζει σε πολλά βιβλία του ο Umberto Eco (1932-2016), που θεωρείται ο πιο γνωστός σημειολόγος της εποχής μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ένα από τα πρώτα του:
- Eco Umberto (1985): *Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή*. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης-Παιδεία.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

---

8.3. Fotos als bildende Kunst (1/6)

- Τι αναπαριστά η επόμενη φωτογραφία;
- Δείτε γρήγορα και τη μεθεπόμενη φωτογραφία και επιστρέψτε στην πρώτη.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.3. Fotos als bildende Kunst (2/6)

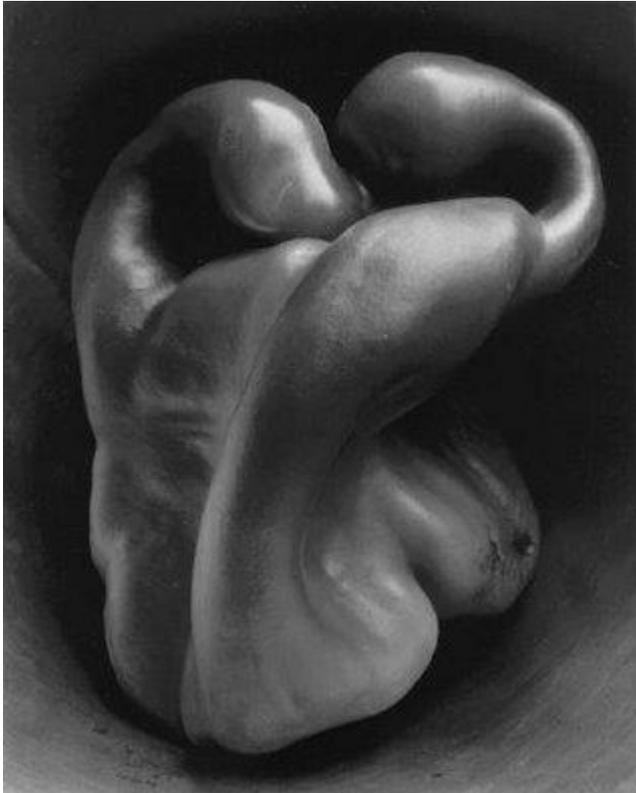

Bild 15: Edward Weston, “Pepper No.30”

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.3. Fotos als bildende Kunst (3/6)

Bild 16: Charis Wilson, η μούσα του φωτογράφου Edward Weston

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.3. Fotos als bildende Kunst (4/6)

Η πρώτη φωτογραφία με δυσκολία αναγνωρίζεται ως πιπεριά.

Και όμως είναι πιπεριά. Δείτε στο διαδίκτυο και άλλες φωτογραφίες του Edward Weston.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.3. Fotos als bildende Kunst (5/6)

«Το έργο του Edward Weston προσθέτει μια σουρρεαλιστική διάσταση στην πραγματικότητα. Χάρη σε ένα παιχνίδι με ασπρόμαυρες σκιές και καμπύλες, μια απλή πιπεριά μεταμορφώνεται σε ένα αισθησιακό αντικείμενο όλο υπαινιγμούς, που θυμίζει γυναικείο σώμα.»

(<http://peopleandideas.gr/2010/10/14/edward-weston/>)

Bild 17: Edward Weston, “Pepper No.30”

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.3. Fotos als bildende Kunst (6/6)

- Bei Edward Weston kann **die Abbildung einer gewöhnlichen Paprikaschote auf den Betrachter ebenso erotisch wirken wie eine Aktaufnahme.**
- Susan Sontag schrieb dazu in ihrem Essay zur Fotografie:
- „Die Paprikaschoten, die Weston in den Jahren 1929 und 1930 fotografierte, sind auf eine Weise sinnlich, wie es seine weiblichen Akte kaum sind. Sowohl die Akte als auch die Paprikaschoten wurden um des Formenspiels willen fotografiert [...] **die scheinbar neutrale Form wirkt plötzlich erotisch; der Nachdruck der Tastbarkeit ist verstärkt.**
- <http://www.experto.de/fotografie/geschichte-der-fotografie-edward-weston.html>

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.4. Sprache und soziale Semiotik (1/2)

- Τα σημεία, γλωσσικά και μη, αντανακλούν / διαθλούν και παράγουν την (κοινωνική) πραγματικότητα.
- Τα άτομα συμβάλλουν με τα διαφορετικά σημεία που επιλέγουν να χρησιμοποιούν κατά την επικοινωνία (π.χ. στην καθημερινότητα, στα ΜΜΕ, στην τέχνη) στην ανάδειξη διαφορετικών όψεων της πραγματικότητας και με αυτόν τον τρόπο την αλλάζουν, δηλαδή, δημιουργούν / κατασκευάζουν / παράγουν 'νέες πραγματικότητες'.

8. Die Bedeutung von Zeichen: Mehrdeutigkeiten, Interpretationsprobleme

8.4. Sprache und soziale Semiotik (2/2)

- Η γλώσσα ως ‘κοινωνική σημειωτική’
- «Ο Firth (1968) ήταν αυτός που πρώτος υποστήριξε ότι οι γλωσσολογικές μελέτες αποτελούν ουσιαστικά μελέτες της σημασίας και πολύ αργότερα στον αιώνα μας ο Halliday (1978) υπέδειξε ότι **η γλώσσα είναι μια ‘κοινωνική σημειωτική’** που υπεισέρχεται κατά καίριο τρόπο στην κοινωνική δόμηση της εμπειρίας.
- Με τη γλώσσα και μέσω της γλώσσας διαμορφώνουμε, σε μεγάλο βαθμό, την ταυτότητά μας, τις αντιλήψεις μας για τις κοινωνικές διαδικασίες, τις αξίες και τις πεποιθήσεις μας, τη γνώση και τις ιδέες μας.» (Christie 1999)

8. Literatur

Βαλάσης Διονύσης 1985: *Μια περιπέτεια χωρίς τέλος. Η ιστορία της γραφής και του βιβλίου*. Αθήνα: Κέδρος.

Busch, Albert / Oliver Stenschke 2008. *Germanistische Linguistik*. Tübingen: Gunter Narr.

Christie, Frances 1999. Το ζήτημα της γλώσσας στην εκπαίδευση. Σε: *Γλωσσικό Υπολογιστή*. 1ος Τόμος. Ηλεκτρονικός κόμβος για τα γλωσσικά μαθήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/articles/christie/1.htm>

Eco, Umberto (1985): *Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή*. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης-Παιδεία.

Fiske, John (1992): *Εισαγωγή στην επικοινωνία*. Αθήνα: Επικοινωνία και Κουλτούρα.

Lidell, Henry George / Scott, Robert (1997): *Μέγα λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Σιδέρης.

Linke, Angelika/ Markus, Nussbaumer/ Paul, R.Portmann (2004): *Studienbuch Linguistik*. (5. erweiterte Auflage) Reihe Germanistische Linguistik. Tübingen: Niemeyer.

Meinschäfer, Judith (2003): *Sonorität: Sprachstruktur und Sprachverstehen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag..

Ogden, Charles Kay/ Richards, Ivor Armstrong (1923): *The meaning of meaning : A study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism*. London: Kegan, Paul, Trench, Trubner.

Saussure, Ferdinand de (1967): *Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνα 1: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/d0/66/cb/d066cb6ce3fc7f52c0e2751de0da0283.jpg>
- Εικόνα 2: <http://www.tovima.gr/files/1/migratedData/D1997/D1109/1abc19a.jpg>
- Εικόνες 5-12: Βαλάσης Δημήτρης (1985). *Μια περιπέτεια χωρίς τέλος. Η ιστορία της γραφής και του βιβλίου*. Αθήνα: Κέδρος
- Εικόνες 13-14: Βρετανική εφημερίδα «Daily Mirror»
- Εικόνα 15,17: <http://peopleandideas.gr/2010/10/14/edward-weston/> και
- Εικόνα 16: <http://auteurphilippeparrot.u.a.f.unblog.fr/files/2014/10/charis-wilson-muse-de-weston.jpg>
- <http://www.experto.de/fotografie/geschichte-der-fotografie-edward-weston.html>
- <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/deutsch/artikel/bilderschrift>

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Πίνακες
- Πίνακας 1: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Πίνακας 2: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>
- Πίνακας 3: <αναφορά><άδεια με την οποία διατίθεται> <σύνδεσμος><πηγή><κ.τ.λ>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Eleni Butulussi
«Kommunikation und Sprache: Semantische, pragmatische, psychologische
Aspekte und das Beispiel der Kommunikation in der Schule. Einheit 1:
Semiotik». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Βασίλης Μποζονέλος
Θεσσαλονίκη, 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση **X.YZ**.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση **X1.Y1Z1** διαθέσιμη εδώ. (Συνδέστε στο «εδώ» τον υπερσύνδεσμο).
- Έκδοση **X2.Y2Z2** διαθέσιμη εδώ. (Συνδέστε στο «εδώ» τον υπερσύνδεσμο).
- Έκδοση **X3.Y3Z3** διαθέσιμη εδώ. (Συνδέστε στο «εδώ» τον υπερσύνδεσμο).

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

